

Γ. ΣΧΗΜΑΤΑ ΛΟΓΟΥ ΩΣ ΠΡΟΣ ΤΗΝ ΠΛΗΡΟΤΗΤΑ ΤΟΥ ΛΟΓΟΥ

1. Έλλειψη ή βραχυλογία: Όταν παραλείπονται (χάρη συντομίας) λεκτικά στοιχεία, τα οποία μπορούν να εννοηθούν (ή να αναπληρωθούν) εύκολα είτε από τα συμφραζόμενα είτε από την κοινή χρήση είτε από τη σειρά του λόγου.

Συνήθως παραλείπονται: α) Τα ρήματα «είμαι», «γίνομαι», «έχω», «λέω» κτλ.

π.χ. «Η δύναμή σου πέλαγο κι η θέλησή μου βράχος (είναι)» (Δ. Σολωμός «Ελεύθεροι Πολ.»)

Στάχτη τέτοια πολιτεία (ας γίνει).

β) Οι φράσεις «βρίσκω πως», «μάθε πως», «να ξέρεις πως» κτλ.

π.χ. «Τα μετράει τρεις φορές και λείπουν αρκετά (και βρίσκει πως λείπουν αρκετά)

Αλλά π.χ. Ο Παύλος είναι ψηλός, ο Γιάννης δεν είναι (ενν. ψηλός)

«Σε τραγουδώ, όπως το πουλί (τραγουδά)»

«Κι αν είν' η αγάπη μάγισσα / μάνα η λατρεία κοντά της. / Ο φόβος και το θάμασμα / τα δίδυμα παιδιά της»

«Τι νέα;»

Σ.Σ.: α) Η έλλειψη είναι τυποποιημένη στις επιστολές, στις διευθύνσεις κ.ά.

π.χ. Θεσσαλονίκη, 6 Μαΐου 1977 (αντί: Βρίσκομαι στη Θεσσαλονίκη, σου γράφω στις 6 Μαΐου 1977)

β) Συνηθισμένη είναι η έλλειψη στα γνωμικά και στις παροιμίες

π.χ. Τα παθήματα μαθήματα (ενν.: γίνονται)

Το σχήμα της έλλειψης ή βραχυλογίας παρουσιάζεται και με τις μορφές:

Α) Σχήμα από κοινού: Όταν μια λέξη ή πρόταση που παραλείπεται, εννοείται από τα προηγούμενα, όπως ακριβώς συναντάται εκεί, χωρίς να μεταβληθεί.

π.χ. Ο Παύλος είναι ψηλός, ο Γιάννης δεν είναι (ενν. ψηλός)

Ήθελα να διαβάσω, αλλά δεν πρόλαβα (ενν. να διαβάσω)

«Το πρώτο μου αναίσθητο, το δεύτερο δεν είναι (ενν. αναίσθητο)

«Κι αυτός ήτανε ένα παράξενο ανθρωπάκι, που [...] πρέπει να μη φοβάται, να περπατάει στο μισοσκόταδο και να σφυρίζει (ενν. πρέπει) [Α. Ζέη]

«Σε τραγουδά, όπως το πουλί τον ήλιο που ανατέλλει (Κανονικά θα ήταν «όπως τραγουδά το πουλί τον ήλιο που ανατέλλει», δηλαδή εννοείται το ρήμα «τραγουδά» ακριβώς στον τύπο που αναφέρθηκε προηγουμένως.

Β) Σχήμα εξ αναλόγου: Όταν μια λέξη ή πρόταση που παραλείπεται, εννοείται από τα προηγούμενα αλλά όχι ακριβώς όπως έχει προαναφερθεί αλλά κάπως αλλαγμένη, με κάποια διαφοροποίηση (σε πτώση, αριθμό κτλ.), δηλαδή προσαρμοσμένη στα συντακτικά δεδομένα.

π.χ. «Ο πατέρας μου ήταν στοργικός, όπως όλοι οι πατεράδες» (ενν. είναι στοργικοί)
(Εννοείται το επίθετο «στοργικός» αλλά στον πληθυντικό αριθμό).

Την επόμενη μέρα δεν τηλεφώνησα, όπως είχα σκοπό. (ενν. να τηλεφωνήσω).

Την επόμενη μέρα δεν έφυγε, όπως είχε σκοπό (ενν. να φύγει).

«Καλό στη γη δεν άνθισε, στον ουρανό κανένα» (Δ. Σολωμός, «Πόρφυρας»)

Γ) Σχήμα εξ αντιθέτου: Όταν μια λέξη ή πρόταση που παραλείπεται, εννοείται από τα προηγούμενα όχι μόνο κάπως αλλαγμένη, με κάποια διαφοροποίηση αλλά και με αντίθετη ή εντελώς διαφορετική σημασία (δηλαδή εδώ δεν λαμβάνεται η αναλογία αλλά η αντίθεση).

π.χ. «Στο έμπα μπήκε σαν αϊός, στο ξέβγα σαν πετρίτης (ενν. στο ξέβγα βγήκε, αντίθετο του μπήκε)
[«Του μικρού βλαχόπουλου»]

Δ) Ζεύγμα: Όταν δύο ομοειδείς συντακτικοί όροι (συνήθως προσδιορισμοί ή αντικείμενα) αποδίδονται σε ένα ρήμα, ενώ λογικά ο ένας από αυτούς θα ταίριαζε να αποδοθεί σε ένα διαφορετικό ρήμα, το οποίο εννοείται.

π.χ. «Ακούει τουφέκια να βροντούν, σπαθιά λαμποκοπάνε» (Κανονικά θα ήταν: «ακούει τουφέκια...βλέπει σπαθιά»)

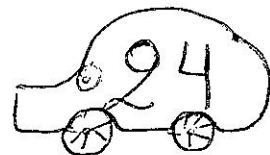
«Τρώνε παχιά πρόβατα και κρασί εξάισιο» (Τρώνε πρόβατα – πίνουν κρασί)

«Πάει να ποτίσει τ' άλογο κρύο νερό και δροσερό χορτάρι (...και να το ταΐσει δροσερό χορτάρι)

Ε) Αποσιώπηση: Σκόπιμη παύση του λόγου με αποσιωπητικά (η φράση μένει ημιτελής) από φόβο, οργή, αγανάκτηση, ντροπή κτλ.

Λειτουργία:

- Σκόπιμη – συνειδητή παράλειψη, η οποία εμπλέκει τον αναγνώστη στην «αποκωδικοποίηση» του γλωσσικού μηνύματος, αφήνοντας το περιθώριο για ποικίλες προσωπικές ερμηνείες.
- Για να υπαινιχθεί (αυτός που τη χρησιμοποιεί) κάτι και να αυξήσει τη συναισθηματική φόρτιση.
- Υποκρύπτει διάφορα συναισθήματα. Έμμεσο σχόλιο, δηλαδή ειρωνεία, κριτική και απόρριψη των απόψεων που διατυπώνονται, συγκεκαλυμμένη απειλή κτλ.

- Φανερώνει συχνά ζωντανή συγκίνηση.
- Αποβλέπει στον προβληματισμό του αναγνώστη ή
- Στη δημιουργία εντυπώσεων

Παραδείγματα: -«Αγάπη μου, θυμώνεις...»

-«Περνά από το δάσος το υγρό που τραγουδάει ο γκιόννης / και σαν εσέ πεντάμορφη...»

-«Είχε πέσει αρτίως εις το κύμα γυμνή, κ' ελούετο...» (Αλ. Παπαδιαμ., «Όνειρο στο κύμα»)

-«κι υγραίνεται τ' όμμα μητρός γηραιάς!» (Σπυρίδων Βασιλειάδης, «Το άσμα του Ορφέως»)

-«Μην το ξανακάνεις, γιατί...» (απειλή)

Σ.Σ.: Επίσης, λόγω της ψυχικής έντασης του ομιλητή, μπορεί να παραλείπεται η καταφατική ή αρνητική απάντησή του και να ξεκινά τον λόγο του με τη δικαιολόγηση κάποιας πράξης ή θέσης.

π.χ. ΚΡΕΩΝ – Τόλμησες λοιπόν να παραβείς αυτούς τους νόμους;

ΑΝΤΙΓΟΝΗ – Γιατί δεν ήταν ο Δίας που κήρυξε σε μένα αυτά» (Σοφοκλής, «Αντιγόνη»)

(Στην απάντηση της Αντιγόνης παραλείπεται η φράση «Ναι, τόλμησα» λόγω της ψυχικής έντασης στην οποία βρίσκεται)

-«Γιατί δεν είπα: «εδώ η ζωή αρχίζει, εδώ τελειώνει...»

-μα «αν είν' η μέρα βροχερή, σέρνει πιο πλούσιο φως...

μα κι ο σεισμός βαθύτερα τη χτίση θεμελιώνει,

τι ο ζωντανός παλμός της γης που πλάθει είναι κρυφός...» (Α. Σικελιανός)

2. Πλεονασμός: Όταν ένα νόημα εκφράζεται με περισσότερες λέξεις από όσες χρειάζονται, οι οποίες δεν προσφέρουν κανένα καινούριο νόημα.

- Λειτουργία: Ζωντανότερη και σαφέστερη έκφραση. Έμφαση.

Ιδιαίτερες μορφές του είναι:

Α) Σχήμα εκ παραλλήλου (ή σχήμα παραλληλίας): Μία έννοια εκφράζεται με δύο αντίθετες εκφράσεις, ισοδύναμες, μία αρνητική (αποφατική) και μία καταφατική.

Παραδείγματα: -Να κλείσεις το στόμα και να μη μιλάς.

-Συ να σωπαίνεις και να μη μιλάς.// -Να το θυμηθείς και να μην το ξεχάσεις.

-Με ξεχάσε πια και δε με θυμάται.// -Είναι καλός, όχι παλιάνθρωπος.

Μια
ανάγνωση

Σ.Σ.: Συγγενές με αυτό είναι το σχήμα «κατ' άρσιν και θέσιν».

π.χ. «Τούτο δεν είναι πόλεμος τούτο δεν είναι αμάχη

τούτο είναι μέρα των Φωτώ τούτο είναι χοροστάσι»
Ρίτσος)

(Γ.

Β) Σχήμα περίφρασης (περίφραση): Όταν μια έννοια, ενώ μπορεί να εκφραστεί με μία λέξη, εκφράζεται παραστατικότερα με δύο ή περισσότερες.

Παραδείγματα:

-Το άστρο της ημέρας (αντί ο ήλιος)

-«άστρο του βραδιού» (αντί σελήνη) [Δ. Σολωμός, «Ο Κρητικός»]

-Κάνω χαρά (αντί χαίρομαι)

-Ο Γέρος του Μοριά (αντί ο Κλοκοτρώνης)

«Παιδιά της Σαμαρίνας» (αντί: Σαμαρινιώτες) [Δημοτικό τραγούδι]

Παιδιά Μοραϊτόπουλα (αντί: Μοραίτες)

Γ) Σχήμα ένα με δύο / εν δια δυοίν: Όταν μια έννοια εκφράζεται με δύο λέξεις που συνδέονται με το «και», ενώ σύμφωνα με το νόημα η δεύτερη έπρεπε να προσδιορίζει την πρώτη.

π.χ. «Πέρασε ράχες και βουνά» (αντί ράχες βουνών)

«Γυναίκες, πού είν' οι άντρες σας κι οι καπεταναραίοι;»

«Αστροπελέκι και φωτιά να πέσει στις αυλές σου» (Αστροπελέκι φλογερό...)

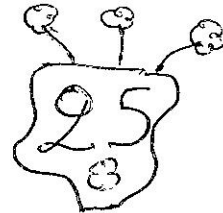
Δ) Επανάληψη: Όταν η ίδια λέξη ή έκφραση ή στροφή (ή ιδέα ή υπαινιγμός ή σχήμα κτλ.) επαναλαμβάνεται αυτούσια ή ελαφρά αλλαγμένη.

Είναι δυνατόν να τη συναντήσουμε σε διάφορες παραλλαγές:

- επανάληψη μιας ή πολλών λέξεων, αφού έχουν παρεμβληθεί άλλες λέξεις

-επανάληψη της ίδιας λέξης ή φράσης στην αρχή και στο τέλος ή στη μέση και στο τέλος μιας πρότασης κτλ.

SOS

- Λειτουργία: Προσδίδει έμφαση, δύναμη και χάρη.
- Αυξάνει την ένταση στον λόγο.
- Αισθητική απόλαυση.
- Η προσοχή του δέκτη στρέφεται στο επαναλαμβανόμενο στοιχείο, που αποκτά μεγαλύτερη σημασία, καθώς εξαιρείται η σπουδαιότητά του.
- Μπορεί να επιβεβαιώνει την αλήθεια ενός απροσδόκητου, απίστευτου στοιχείου κλπ.
- Δηλώνει συναισθηματική φόρτιση (ταραχή, φόβο ή έντονο ενθουσιασμό κλπ.)

Παραδείγματα:

-Του τα 'πα σταράτα, μα πολύ σταράτα

-«Έπρεπε να σκύψω, να σκύψω, να σκύψω»

-«Βρίσκει την πόρταν ανοιχτή, την πόρταν ανοιγμένη»

-«Σημαίνει ο Θιός, σημαίνει η γης, σημαίνουν τα επουράνια» («Της Αγία-Σοφιάς»)

-«Είμαι αθάνατος, Μπάιρον, αθάνατος! Ξέρεις τι σημαίνει αυτό; Δεν θα γεράσω ποτέ. Δε θα πεθάνω ποτέ. Μπορείς να το αισθανθείς; Μπορείς να το νιώσεις; [...] Βλέπεις με υι έχεις να κάνεις, Μπάιρον; Έναν αθάνατο – σαν θεό!»

(Normand Spinrad, «Ο Τζακ Μπάιρον και η αιωνιότητα»)

Ε) Αναδίπλωση ή παλιλλογία (ή επαναδίπλωση): Μια λέξη ή φράση της πρότασης επαναλαμβάνεται αμέσως και δεύτερη φορά. Συνήθως η τελευταία λέξη ή φράση μιας πρότασης επαναλαμβάνεται στην αρχή της επόμενης. Συχνά η επανάληψη γίνεται με την προσθήκη κάποιου προσδιορισμού.

- Λειτουργία: Προβάλλει με έμφαση την επαναλαμβανόμενη έννοια.
- Μερικές φορές προσδίδει ιδιαίτερο παλμό και δραματικότητα.

Παραδείγματα:

- Οι φίλοι μας θα έλθουν σήμερα, σήμερα θα φύγουν.

-«Αν πέσουνε στον ποταμό, ο ποταμός θα στύψει»

-«Ήμουν έξω, ήμουν έξω από το χρόνο»

-«Εκεί καίγονται κόκαλα, κόκαλα ανδρειωμένων»

-«Δεν κάνουμε κι ένα καλό, καλό για την ψυχή μας»

-«Πλην όλα, όλα ταύτα απέβαιναν ανωφελή» (Γ. Βιζυηνός, «Το αμάρτημα της μητρός μου»)

-«Απρίλη μου, Απρίλη μου ξανθέ...»

-Φεύγει, φεύγει ο προδότης.

-«Και ακαρτέρει και ακαρτέρει φιλελεύθερη λαλιά,

ένα κτύπασε τὰ ἄλλο χέρι ἀπὸ τὴν ἀπελπισιά»

(Δ. Σολωμός)

-«Τι νέφος, νέφος αχνό εἶν' ὁ θάνατος μπροστά σου!»

(Α. Σικελιανός)

«Πάντα πάντα περνάς τὴ φωτιά για να φτάσεις τὴ λάμψη

-Πάντα πάντα τὴ λάμψη περνάς»

(Ο. Ελύτης)

(Σ.Σ.: Χαρακτηριστική εἶναι ἡ ἀναδίπλωση ρημάτων, συνήθως κίνησης, σε λαϊκά παραμύθια)

Παράδειγμα: «Πήγαινε, πήγαινε, πήγαινε καὶ βρίσκει τῶν πουλιῶν τὴν υπηρέτρια, που ἐπήγαινε νὰ φέρει νερό ἀπὸ τὸ πηγάδι (: πήγαινε για πολλή ώρα).

SOS

ΣΤ) Επαναφορά (ἢ ἐπιφορά ἢ ἐπάνοδος): Ὄταν δύο ἢ περισσότερες προτάσεις ἀρχίζουν με τὴν ἴδια λέξη ἢ φράση.

Παραδείγματα:

-«Πάψε κόρη τὸν ἀργαλειό, πάψε καὶ τὸ τραγούδι»

— -«Ακούω κούφια τὰ τουφέκια, / ἀκούω σμίξιμο σπαθιῶν, / ἀκούω ξύλα, ἀκούω πελέκια, / ἀκούω τρίξιμο δοντιῶν.»

-«αν εἶναι ἀλήθεια πῶς αὐτό εἶναι παραμύθι,

Αν εἶναι ἀλήθεια πῶς οἱ ἀνθρώποι δε θα ξαναπιᾶσουν

Τὸν παλιό δόλο τῶν θεῶν»

(Γιώργος Σεφέρης, «Ελένη»)

-«Μα τες πολλές λαβωματιές που μόφαγαν τὰ στήθια.

Μα τοὺς συντρόφους πόπεσαν στὴν Κρήτη πολεμώντας.

Μα τὴν ψυχὴ που μ' ἔκαψε τὸν κόσμο ἀπαρατώντας»

(Δ. Σολωμός, «Ὁ Κρητικός»)

-«Αργά ντυθεῖ, ἀργά ἀλλαχτεῖ, ἀργά νὰ πάει τὸ γιόμα

Αργά νὰ πάει καὶ νὰ διαβεῖ τῆς Ἀρτας τὸ γιοφύρι.

Καὶ τὸ πουλί παράκουσε κι ἀλλιῶς ἐπήγε κι εἶπε:

«Γοργά ντύσου, γοργά ἀλλάξε, γοργά νὰ πας τὸ γιόμα,

Γοργά νὰ πας καὶ νὰ διαβεῖς τῆς Ἀρτας τὸ γιοφύρι»

(Δημοτικὸ τραγούδι)

-«Ετούτο τὸ τοπίο εἶναι σκληρό σαν τὴ σιωπή,

σφίγγει στὸν κόρφο του τὰ πυρωμένα του λιθάρια,

σφίγγει στὸ φῶς τὶς ὀρφανές ἐλιές του καὶ τ' ἀμπέλια του,

σφίγγει τὰ δόντια»

(Γ. Ρίτσος)

-«Εδῶ τὰ δέντρα μάχονται μαζί με τοὺς ἀνέμους

εδώ βρυχιούνται τα βουνά και τα χοντρά κοτρώνια

(Γ. Ρίτσος)

-«Χωριάτης ποιος ανήξερος, ή ποιος θεομπαίχτης φράγκος,

Ποιος βενετσάνος πονηρός, οχτρός της Ρωμιοσύνης,

Ή ποιος κακός μετωριστής, ποιος άθεος χαροκόπος

(Κ. Παλαμάς)

-«Φταίει το ζαβό το ριζικό μας! / Φταίει ο θεός που μας μισεί! / Φταίει το κεφάλι το κακό μας! / Φταίει πρώτ' απ' όλα το κρασί!

(Κ. Βάρναλης)

-«Πόση ώρα περπατούσαμε δεν ξέρω, μια στιγμή σταμάτησαν κι οι γρύλοι, σταμάτησαν και τα σκυλιά, ακόμη και το ελάχιστο θρόισμα που έκανε το μικρό αεράκι ανάμεσα στις καλαμποκιές κι αυτό σταμάτησε.»

(Μ. Ιορδανίδου)

(Σ.Σ.: Στη μοντέρνα ποίηση τα σχήματα της επανάληψης – επαναφοράς και της αναδίπλωσης αξιοποιούνται και επεκτείνονται.

Παράδειγμα: «Δακρυσμένο πουλί / στην Κύπρο τη θαλασσοφίλητη / που έταξαν για να μου θυμίζει την πατρίδα, / άραξα μοναχός μ' αυτό το παραμύθι, / αν είναι αλήθεια πως αυτό είναι παραμύθι, / αν είναι αλήθεια πως οι άνθρωποι δε θα ξαναπιάσουν τον παλιό δόλο των θεών / αν είναι αλήθεια πως κάποιος Τεύκρος, ύστερα από χρόνια [...]» (Γ. Σεφέρης, «Ελένη»)

Στο απόσπασμα αυτό επαναλαμβάνεται τρεις φορές η ίδια έκφραση («αν είναι αλήθεια») στην αρχή ισάριθμων στίχων. Με το εκφραστικό αυτό μέσο ο ποιητής εκφράζει με έμφαση το γεγονός ότι και στο μέλλον ο άνθρωπος θα ξαναζήσει την ίδια περιπέτεια ενός μάταιου πολέμου σαν ένας άλλος Τεύκρος.)

Θ) Υποφορά και ανθυποφορά: Όταν η ερώτηση (υποφορά) ακολουθείται από απάντηση (ανθυποφορά).

Το σχήμα παρουσιάζεται με τις εξής μορφές:

α) Προηγείται ερώτηση, ακολουθεί πιθανή εξήγηση με τη μορφή ερώτησης και έπειτα αναιρείται η πιθανή εξήγηση και δηλώνεται το τι πραγματικά συμβαίνει.

- Λειτουργία: Διευκολύνεται η προώθηση, η εξέλιξη της ποιητικής αφήγησης.
- Κορυφώνεται η ποιητική ένταση. Ο λόγος γίνεται ιδιαίτερα δραστικός.

Στο δημοτικό τραγούδι το σχήμα αυτό συνδέεται με την τεχνική των άστοχων ερωτημάτων.

Παραδείγματα:

-«Αχός βαρύς ακούεται, πολλά τουφέκια πέφτουν.

Μήνα σε γάμο ρίχνονται, μήνα σε χαροκόπι;

Ουδέ σε γάμο ρίχνονται, ουδέ σε χαροκόπι.

Η Δέσπω κάνει πόλεμο με νύφες και μ, 'αγγόνια.»

(Δημοτικό τραγούδι)

Στο απόσπασμα αυτό ο πρώτος στίχος εισάγει τον αναγνώστη στο κέντρο της ποιητικής αφήγησης, σε ένα φοβερό χαλασμό που προκαλείται από τις πολλές τουφεκίες που πέφτουν, χωρίς ωστόσο να διευκρινίζει την αιτία για την οποία «πολλά τουφέκια πέφτουν». Η εύλογη απορία που προκαλείται από την αοριστία και τη σκόπιμη αυτή ασάφεια διατυπώνεται με τον δεύτερο στίχο, που έχει μορφή συγκεκριμένου, και μάλιστα διπλού, ερωτήματος (άστοχα ερωτήματα). Στη συνέχεια, ο τρίτος στίχος, με τις ίδιες ακριβώς λέξεις και εκφράσεις με τις οποίες διατυπώθηκε το ερώτημα, απορρίπτει τις προηγούμενες ερμηνείες – υποθέσεις και τελικά, ο επόμενος στίχος, ο τέταρτος στη σειρά, δίνει τη λύση, δηλαδή απαντά στο αρχικό ερώτημα – απορία.

-«Τι έχουν της Μάνης τα βουνά και στέκουν βουρκωμένα;

Μην ο βοριάς τα βάρεσε, μην η νοτιά τα πήρε;

-Μήδ' ο βοριάς τα βάρεσε, μήδ' η νοτιά τα πήρε.

Παλεύει ο Καπετάν πασάς με τον Κολοκοτρώνη»;

-«Γιατί είναι μαύρα τα βουνά και στέκουν βουρκωμένα;

Μην άνεμος τα πολεμά, μήνα βροχή τα δέρνει;

Κι ουδ' άνεμος τα πολεμά, κι ουδέ η βροχή τα δέρνει.

Μόνο διαβαίνει ο Χάροντας με τους αποθαμένους.»

-«Το τι 'ναι αχός που γίνεται κι η παραχή η μεγάλη; / Μήνα βουβάλια σφάζονται, μήνα θηριά μαλώνουν; / -Κι ουδέ βουβάλια σφάζονται, κι ουδέ θηριά μαλώνουν. / Ο Μπουκουβάλας πολεμάει με χίλιους πεντακόσιους» (Δημοτικό Τραγούδι, «Του Μπουκουβάλα»)

β) Η απάντηση ακολουθεί αμέσως την ερώτηση

Παραδείγματα:

-«Κυράδες, πι λογιάζετε, κυράδες, τι τηράτε;/-Εμείς είμαστε κλέφτισσες, γυναίκες των Λαζαίων.»

-«Μην είδατε την ομορφιά που την Κοιλάδα αγιάζει;...

-Ψηλά την είδαμε πρωί της τρέμαν τα λουλούδια...» (Δ. Σολωμός, «Ο Κρητικός»)

-«...το τρίτο το καλύτερο μοιρολογάει και λέει: / -Ο Λιάκος τι να γίνηκε φέτο το καλοκαίρι, / να βγει στις Γούρας τα βουνά, να βγει κατ' το Ζητούνι, / να χαρατζώσει τα χωριά κι όλο το βιλαέτι; / -Ο Διάκος αποκλείστηκε στο Μπούμηλο στη ράχη...» (Δημ. Τραγ. «Του Λιάκου»)

57
530
Ι) Προδιόρθωση ή προθεραπεία: Χρησιμοποιείται όταν πρόκειται να ανακοινωθεί σε κάποιον κάτι δυσάρεστο ή απροσδόκητο γι' αυτόν. Στην περίπτωση αυτή, προτού ανακοινωθεί αυτό, προτάσσεται κάποια φράση

κατάλληλη για να προδιαθέσει τον ακροατή ή αναγνώστη, να τον προετοιμάσει ψυχολογικά, ώστε να μετριάσει η εντύπωσή του από τη δυσάρεστη ή απροσδόκητη ανακοίνωση.

- Λειτουργία: Μετριάζονται οι δυσάρεστες εντυπώσεις που θα προκαλούσε το περιεχόμενο του εκφωνήματος.
- Επιτυγχάνεται μεγαλύτερη παραστατικότητα.

Παράδειγμα:

-«Θα σου πω κάτι και να μη σου κατοφανεί: νομίζω ότι φέρθηκες άσχημα»

-«Να ζήσεις πρωτομάστορη, τίνος είν' το κιβούρι;

Είναι τ' ανέμου, του καπνού και της ανεμοζάλης!

Για πε μου πρωτομάστορη, καθόλου μη μου κρύψεις.

Ποιος έχει στόμα να στο πει, στόμα, να σου μιλήσει;

Τούτη τη φωτιά που σ' άναψε, ποιος θε να σου τη σβήσει;

Η Ευγενούλα απέθανεν, η πολυαγαπημένη!»

(Δημοτικό τραγούδι)

ΙΑ) Αναφώνηση (επιφώνηση) : Μια λέξη ή φράση επιφωνηματική, που φανερώνει τη συναισθηματική κατάσταση αυτού που μιλάει ή γράφει.

- Λειτουργία: Φανερώνει συναισθηματική κατάσταση.

- Δηλώνει ευχή, κατάρα, θαυμασμό κλπ.

Παραδείγματα:

- «Συμφορά! Σε θυμούμαι εκαθόσουν στο πλευρό μου με πρόσωπο αχνό»

-«Μάνα μου, σκιάζομαι πολύ!»

-«Χαίρε, ω χαίρε, Ελευθεριά!»

(Δ. Σολωμός, «Ύμνος εις την Ελευθερίαν»)

-«Χαμένη, αλίμονον! Κι οκνή τη σάλπιγγα γρικάει»

(Δ. Σολωμός)

-«Κύριέ μου! Τι να γίνηκε ο Χρίστος ο Μηλιόνης;»

(«Του Χρήστου Μηλιόνη»)

-«Και η φωνή του, Θεέ μου! Τι φωνή!

-«Θε μου, τι μάτια πάναστρα, κι ανυψωνόμουν σε μίαν αποθέωση αρνημένων άστρων γιατί, έτσι πολιορκημένη απ' έξω κι από μέσα, άλλος δρόμος δε μούμεινε παρά μονάχα προς τα πάνω ή προς τα κάτω.

- Όχι, δε φτάνει.

Άφησέ με νάρθω μαζί σου»

(Γ. Ρίτσος, «Η σονάτα του σεληνόφωτος»)

SOS

IB) Άρση και θέση: (δηλαδή αίρεται κάτι και μετά τίθεται) Όταν πρώτα λέγεται τι δεν είναι κάτι ή τι δεν συμβαίνει ή τι δεν ισχύει και αμέσως μετά τι είναι ή τι συμβαίνει ή τι ισχύει. Διατυπώνεται πρώτα αρνητικά και στη συνέχεια καταφατικά.

Παραδείγματα:

- «Δεν ήταν νησί, ήταν θεριό που κείτονταν στη θάλασσα»

- «Εγώ δεν είμαι Τούρκος ουδέ Κόνιарος, / είμαι καλογεράκι απ' ασκηταριό»

- «Ουδέ τ' άσπρα σου θέλω ουδέ τα σπαθιά, μόνε την κόρη θέλω που 'ναι στα γυαλιά»

(«Του κάστρου της Ωριάς»)

- «Όχι γιατί γυναίκα σε παρέδωσε / στο μάρμαρο ο γλύπτης / κι υπόσχονται οι γοφοί σου / ευγονία αγαλμάτων, / καλή σοδειά ακινησίας. / Για τα δεμένα χέρια σου, που έχεις / όσους πολλούς αιώνες σε γνωρίζω, σε λέω γυναίκα» (Κική Δημουλά, «Σημείο Αναγνωρίσεως»)

Λειτουργία:
• Έμφαση (βεβαιότητα)

SOS

3) Ρητορική ερώτηση: Διατυπώνεται απλώς μια ερώτηση, η οποία δεν πρόκειται να απαντηθεί, καθώς η απάντησή της είναι είτε αυτονόητη είτε εντελώς περιττή.

→ Τον καθιστά κοινόν των προελημάτων του

• Λειτουργία: Έχει σκοπό να προβληματίσει τον αναγνώστη και να τον οδηγήσει στο υπονοούμενο συμπέρασμα του ποιητού.

Παράδειγμα: «Α! κύριε, κύριε Μαλακάση, / ποιος θα βρεθεί να μας δικάσει, / μικρόν εμέ κι εσάς μεγάλο, / ίδια τον ένα και τον άλλο;» (Κ. Καρυωτάκης, «Μικρή Ασυμφωνία εις Α Μείζον»)

• Ζωιόνια // Στοιχείο να προελεάσει των προερχόντων αναγνωστών/αφροακτών

4) Νόμος των τριών: Ο συγγραφέας αναφέρει στο τέλος το πιο σημαντικό, ακολουθώντας κλιμακωτή παρουσίαση. Συναντάται συχνά στα δημοτικά τραγούδια.

Παράδειγμα: «Ο ένας να βγει την άνοιξη, κι άλλος το καλοκαίρι, / κι ο τρίτος το χινόπωρο, οπού είναι τα σταφύλια.» (Δημοτικό τραγούδι, «Η Λυγερή στον Άδη»)

;**Ζ) Ταυτολογία:** Μια έννοια εκφράζεται δυο φορές στη σειρά με τις ίδιες σχεδόν λέξεις ή με λέξεις ή φράσεις διαφορετικές αλλά ταυτόσημες. Η λέξη που επαναλαμβάνεται συνοδεύεται συχνά από έναν προσδιορισμό.

Παραδείγματα:

— «Ανδρούτσος είναι ξακουστός, είναι και ξακουσμένος» (Δημοτικό τραγούδι)

«Η μέρα φόρεσε τη νύχτα, όλα είναι νμύχτα, όλα είναι νύχτα» (Γ. Σεφέρης)

«Ποιος το πληγώνει, ποιος το πληγώνει έτσι ;/ Κελάηδησέ του, κελάηδησέ του, μικρό πουλί, / κελάηδησέ του να ξυπνήσει πια, κελάηδησέ του / να γλιτώσει» (Α. Χιόνης)

(Σ.Σ.: Τα σχήματα «Επαναφορά (ή επιφορά ή επάνοδος)», «Αναδίπλωση (ή επαναδίπλωση ή παλιλλογία)», «Ταυτολογία», αποτελούν μορφές επανάληψης.

— «Κυρίέ μου! Τι να γίνηκε ο Χρίστος ο Μηλιόνης;»

(«Του Χρήστου Μηλιόνη»)

— «Και η φωνή του, Θεέ μου! Τι φωνή!

— «Θε μου, τι μάτια πάναστρα, κι ανυψωνόμουν σε μιαν αποθέωση αρνημένων άστρων γιατί, έτσι πολιορκημένη απ' έξω κι από μέσα, άλλος δρόμος δε μούμεινε παρά μονάχα προς τα πάνω ή προς τα κάτω.

- Όχι, δε φτάνει.

Άφησέ με νάρθω μαζί σου»

(Γ. Ρίτσος, «Η σονάτα του σεληνόφωτος»)

ΟΧΙ

ΠΟΥ ΠΑΕΙ; Επιφορά (Χατζηθωμάς) Δύο ή περισσότερες διαδοχικές προτάσεις τελειώνουν με την ίδια λέξη ή φράση.

Παράδειγμα: «Έτσι είν' ο κόσμος* πάντα τέτοιος θα είναι ο κόσμος»

Αποστροφή: Ο ομιλητής διακόπτει τη ροή του λόγου και στρέφεται προς ένα συγκεκριμένο πρόσωπο (παρευρισκόμενο ή όχι, ζωντανό ή νεκρό), σε ένα προσωποποιημένο αντικείμενο ή σε μια αφηρημένη ιδέα.

Λειτουργία: Προσδίδει στον λόγο ζωντάνια, αμεσότητα και παραστατικότητα.

Παράδειγμα: «ΘΕΕ ΤΩΝ ΧΑΜΕΝΩΝ ΨΥΧΩΝ, εσύ που είσαι χαμένος ανάμεσα στους άλλους θεούς, άκουσέ με! Εσύ, μοίρα γλυκιά που μας παραστέκεις, κι εσείς, τρελά περιπλανώμενα πνεύματα, ακούστε με: Εγώ, ο πιο ατελής, κατοικώ ανάμεσα σε μια τέτοια φυλή.»

(Χαλίλ Γκιμπράν, "Ο Τρελός»)

Δ. ΣΧΗΜΑΤΑ ΛΟΓΟΥ ΩΣ ΠΡΟΣ ΤΗ ΓΡΑΜΜΑΤΙΚΗ ΣΥΜΦΩΝΙΑ ΤΩΝ ΛΕΞΕΩΝ

1) Πρόληψη : Όταν το υποκείμενο της δευτερεύουσας πρότασης μπαίνει προληπτικά ως αντικείμενο του ρήματος της κύριας πρότασης, ενώ κανονικά αντικείμενο έπρεπε να είναι η δευτερεύουσα πρόταση.

Παραδείγματα :

- «Για ιδέστε τον αμάραντο σε τι γκρεμό φυτρώνει» (αντί: για ιδέστε σε τι γκρεμό φυτρώνει ο αμάραντος) [Δημοτικό τραγούδι]
- «Εσυχνοτηράζανε από το παραθύρι τον ήλιο πότε να βασιλέψει» (αντί: Εσυχνοτηράζανε από το παραθύρι πότε να βασιλέψει ο ήλιος) [Δ. Σολωμός]
- «Σας γνωρίζω ποιοι είστε» (αντί: Γνωρίζω ποιοι είστε εσείς)
- «Σε ξέρω τι άνθρωπος είσαι» (αντί: Ξέρω τι άνθρωπος είσαι εσύ)
- «Ξέρεις τον Σωκράτη ποιος είναι» (αντί: Ξέρεις ποιος είναι ο Σωκράτης)

2) Έλξη : Όταν ένας όρος μιας πρότασης «έλκεται» (επηρεάζεται) από όρο άλλης πρότασης (ή και της ίδιας) και συμφωνεί συντακτικά με αυτόν, ενώ δε συμφωνεί συντακτικά με τον όρο στον οποίο λογικά αναφέρεται. Μπορεί να παρατηρηθεί έλξη σε: α) ρήματα β) ονόματα και αντωνυμίες.

Παραδείγματα :

- «Ήθελα να 'μουν τσέλιγκας, να 'μουν και παλικάρι» (αντί: να είμαι. Έλκεται από το ρήμα «ήθελα» και μπαίνει κι αυτό στην οριστική παρατατικού) [Έλξη ανάμεσα σε ρήματα]
- «Ήθελα να ήμουν νέος» (αντί: να είμαι) [Έλξη ανάμεσα σε ρήματα]
- «Τα Γιάννενα, η όμορφη πόλη της Ηπείρου κοιμάται»
- «γιατί αυτοί (αντί: αυτά = τα μάτια) είναι θεοί» (Δ. Σολωμός, «Ο Κρητικός»)
- [Έλξη του γένους της αντωνυμίας από το όνομα «θεοί». Έλξη ανάμεσα σε όνομα και αντωνυμία]
- «Η πατρίς τους χρωστάει χάριτες ολουνών όσων (αντί: όσοι) ήσαν μέσα» [Μακρυγιάννης, «Απομνημονεύματα»]
- «Τιμούμε όλους όσους (αντί: όσοι) αγωνίστηκαν»

Μια
απαιτητική

- ← Έλξη γίνεται και όταν το ρήμα της κύριας πρότασης είναι αισθητικό ή γνωστικό, το οποίο παίρνει κανονικά αντικείμενο σε αιτιατική, οπότε η δευτερεύουσα πρόταση λειτουργεί ως διασάφηση του αντικειμένου της κύριας

Παράδειγμα : «εσυχνοτηράζανε από το παραθύρι τον ήλιο πότε να βασιλέψη» («Η γυν. της Ζ.»)

3) Καθολικό – μερικό (καθ'όλον και μέρος):

Όταν ένας όρος μιας πρότασης, ο οποίος φανερώνει διαιρεμένο σύνολο, αντί να τεθεί σε γενική διαιρετική ή ως εμπρόθετος προσδιορισμός με: από + αιτιατική, εκφέρεται ομοιόπτητα προς τον όρο που προσδιορίζει και που φανερώνει μέρος του συνόλου.

Παραδείγματα:

- «Τρία κομμάτια σύννεφα στον Όλυμπο, στη ράχη» (αντί: στου Όλυμπου τη ράχη)
- «Οι μαύροι μου όσοι το άκουσαν, όλοι βουβοί απομείναν» (αντί: από τους μαύρους μου)
- «Έρχεται τη μέση το γιαλό» (αντί: του γιαλού)
- «Σαν παίρνεις τον κατήφορο, την άκρη το ποτάμι» (αντί: την άκρη του ποταμιού) [Δημοτικό τρ.]
- «Του Κίτσου η μάνα κάθονταν στην άκρη στο ποτάμι» (αντί: στην άκρη του ποταμιού)
[Δημοτικό τραγούδι, «Του Κίτσου η μάνα»]

4) Κατά το νοούμενο: Όταν η σύνταξη ακολουθεί το νόημα και όχι τους γραμματικούς κανόνες. Οι όροι δηλαδή της πρότασης που είναι σχετικοί μεταξύ τους δεν συμφωνούν με βάση τον γραμματικό τύπο τους αλλά με βάση το νόημα.

Το σχήμα αυτό συνηθίζεται, όταν υπάρχουν στην πρόταση περιληπτικά ονόματα ή αντωνυμίες, οπότε το ρήμα μπαίνει σε πληθυντικό αριθμό, ενώ το υποκείμενό του στον ενικό.

Παραδείγματα :

- «Ο κόσμος (= οι άνθρωποι, περιληπτικό ουσιαστικό) χτίζουν εκκλησίες, χτίζουν και μοναστήρια» (αντί: χτίζει) [Δημοτικό τραγούδι]
- «Ο κόσμος (= οι άνθρωποι, περιληπτικό ουσιαστικό) το 'χουν τούμπανο κι εμείς κρυφό καμάρι» (αντί: το 'χει)
- «Μπήκε η φρουρά (= οι φρουροί, οι στρατιώτες) και άρχισαν να μας χτυπούν» (αντί: να μας χτυπά)
[Στρατής Δούκας, «Ιστορία ενός αιχμαλώτου»]

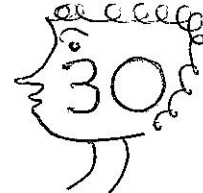

5) Ανακόλουθο ή ανακολουθία: Όταν υπάρχει συντακτική ασυμφωνία όρων που προηγούνται με όρους που ακολουθούν. (Οι λέξεις που ακολουθούν δεν βρίσκονται σε συντακτική συμφωνία με τις προηγούμενες):

α) Ο λόγος αρχίζει με ονομαστική και τελειώνει με πλάγια πτώση

Παραδείγματα:

- «Εγώ δε με μέλει» (αντί: εμένα δε με μέλει)

«Εγώ η γνώμη μου είναι πως σε συμφέρει» (αντί: εμένα)

[Κωνσταντίνος Θεοτόκης, «Η ζωή και ο θάνατος του Καραβέλα»]

«Ο Διάκος σαν τ' αγροίκησε πολύ του κακοφάνη» (αντί: του Διάκου)

[Δημοτικό τραγούδι, «Του Διάκου»]

«Η κυρά Ρήνη του Κριτού, του Δούκα η θυγατέρα, χρόνους της γράφουν τα προικιά» (αντί: της κυρά Ρήνης)

[Δημοτικό τραγούδι]

«Να μου το πάρεις, ύπνε μου, τρεις βίγλες θα του βάλω

τρεις βίγλες, τρεις βιγλάτορες, κι οι τρεις αντρειωμένοι»

(αντί: και τους τρεις αντρειωμένους)

[Δημοτικό τραγούδι]

β) Ο λόγος αρχίζει με πλάγια πτώση και τελειώνει με ονομαστική

Παραδείγματα:

— «Βλέπει τους κάμπους κόκκινους και τα βουνά μαυρίζουν» (αντί: μαυρισμένα)

(Δημοτικό τραγούδι «Ο Ντελη - Γιώργης»)

6) Υπαλλαγή: Όταν ο επιθετικός προσδιορισμός ενός όρου (συνήθως μιας γενικής κτητικής) τίθεται ως επιθετικός προσδιορισμός στο όνομα που προσδιορίζει η γενική.

- Λειτουργία : Προσδίδει ρυθμικότητα στον ποιητικό λόγο, τον καθιστά πιο εύχο.
- Άλλοτε προσδίδει δραματική έμφαση στη λέξη στην οποία αποδίδεται τελικά ο επιθετικός προσδιορισμός.

Παραδείγματα:

«Τ'αντρειωμένα κόκαλα ξεθάψτε του γονιού σας»

(αντί: ξεθάψτε τα κόκαλα τ' αντρειωμένου γονιού σας) [Δημοτικό τρ., «Της Πάργας»]

— «Βήμα αβοήθητο παιδιού» (αντί: βήμα αβοήθητου παιδιού)

«Κουλουριασμένη κίνηση πολεμιστή» (αντί: κίνηση κουλουριασμένου πολεμιστή)

(Κική Δημουλά, «Γας Ομφαλός»)

«Λευκό βουνάκι πρόβατα κινούμενο βελάζει» (αντί: βουνάκι από λευκά πρόβατα)

(Δ. Σολωμός, «Ελεύθεροι Πολιορκημένοι»)

— «Το γήραςμα του σώματος και της μορφής μου / είναι πληγή από φρικτό μαχαίρι»

(αντί: είναι φρικτή πληγή από μαχαίρι)

[Κ.Π. Καβάφης]

7) Σύμφυση/συμφυρμός: Όταν δύο συντάξεις αναμειγνύονται, καθώς ενώνονται στο νου του ομιλητή δύο εκφράσεις ταυτόσημες αλλά κάπως διαφορετικές στη σύνταξη.

Το σχήμα της σύμφυσης είναι συχνό στη λαϊκή προφορική λογοτεχνία, κυρίως στα τραγούδια και στα παραμύθια.

Παραδείγματα:

— Ο Γιώργος και ο Πέτρος παίζουν (αντί: ο Γιώργος παίζει με τον Πέτρο)

— «Ο Απρίλης με τον Έρωτα χορεύουν και γελούνε» (αντί: Ο Απρίλης με τον Έρωτα χορεύει και γελάει ή: Ο Απρίλης και ο Έρωτας χορεύουν και γελούνε)

(Δ. Σολωμός, «Ελεύθεροι Πολιορκημένοι»)

Σ.Σ.: Εδώ κάποιοι βάζουν το εν διά δυοιν